

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके षष्ठः प्रपाठकः ॥

अनु॑मत्यै पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति। ये प्र॒त्यञ्चः॑ श॒म्याया॑
अव॒शीय॑न्ते। तन्नैर्ऋ॒तमे॑क॒कपाल॑म्। इ॒यं वा अनु॑मतिः। इ॒यं
निर्ऋ॑तिः। नैर्ऋ॒तेन॒ पूर्वे॑ण॒ प्रच॑रति। पा॒प्मान॑मे॒व निर्ऋ॑तिं
पूर्वा॑ नि॒रव॑दयते। एक॑कपालो भवति। ए॒कधै॑व निर्ऋ॑तिं
नि॒रव॑दयते। यदहु॑त्वा गा॒र्हप॑त्य ई॒युः॥१॥

रु॒द्रो भू॑त्वाऽग्निर॑नू॒त्थाय॑। अध्व॒र्युं च॒ यज॑मानं च ह॒न्यात्।
वी॒हि स्वा॑हाऽऽहु॑तिं जुषा॒ण इ॒त्याह॑। आहु॑त्यै॒वैन॑ श॒मय॑ति।
ना॒र्तिमा॑र्च्छत्यध्व॒र्युर्न॑ यज॑मानः। ए॒कोल्मु॑केन॑ यन्ति। तद्धि
निर्ऋ॑त्यै भा॒गधे॑यम्। इ॒मान्दि॑शं यन्ति। ए॒षा वै निर्ऋ॑त्यै
दिक्। स्वा॒यामे॑व दि॒शि निर्ऋ॑तिं नि॒रव॑दयते॥२॥

स्व॒कृत॑ इ॒रिणे॑ जुहोति प्र॒दरे॑ वा॑। ए॒तद्वै निर्ऋ॑त्या

आ॒यत॑नम्। स्व ए॒वाय॑तने॒ नि॒र्ऋ॑तिं नि॒रव॑दयते। ए॒ष
ते॑ नि॒र्ऋ॑ते भा॒ग इ॒त्याह॑। नि॒र्दि॑शत्ये॒वैना॑म्। भू॒ते
ह॒विष्म॑त्य॒सीत्या॑ह। भू॒तिमे॒वोपा॑वर्तते। मु॒ञ्चे॒मम॑ह॒स
इ॒त्याह॑। अ॑ह॒स ए॒वैनं॑ मुञ्चति। अ॒ङ्गु॒ष्ठाभ्यां॑ जुहोति॥३॥

अ॒न्तत॑ ए॒व नि॒र्ऋ॑तिं नि॒रव॑दयते। कृ॒ष्णं वा॑सः कृ॒ष्णातू॑षं
दक्षि॑णा। ए॒तद्वै नि॒र्ऋ॑त्यै रू॒पम्। रू॒पेणै॒व नि॒र्ऋ॑तिं
नि॒रव॑दयते। अ॒प्रती॑क्ष॒माय॑न्ति। नि॒र्ऋ॑त्या अ॒न्तर्हि॑त्यै।
स्वाहा॒ नमो॑ य इ॒दं च॒कारे॑ति पु॒नरे॑त्य॒ गार्ह॑पत्ये जुहोति।
आहु॑त्यै॒व न॑म॒स्यन्तो॑ गार्ह॑पत्यमु॒पाव॑र्तन्ते। आ॒नु॒म॒तेन॑
प्रच॑रति। इ॒यं वा अ॒नु॒म॒तिः॥४॥

इ॒यमे॒वास्मै॑ रा॒ज्यम॑नु॒ मन्य॑ते। धे॒नुर्दक्षि॑णा। इ॒मामे॒व
धे॒नुं कुरु॑ते। आ॒दि॒त्यं च॒रुं निर्व॑पति। उ॒भर्या॑ष्वे॒व
प्र॒जास्व॑भिषि॑च्यते। दै॒वीषु॑ च॒ मानु॑षीषु च। व॒रो दक्षि॑णा।
व॒रो हि रा॒ज्यं॑ स॒मृद्धौ॑। आ॒ग्ना॒वैष्ण॑वमेका॒दश॑कपालं
निर्व॑पति। अ॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वताः॥५॥

विष्णु॑र्य॒ज्ञः। दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञं चा॒व रुन्धे॑। वा॒म॒नो व॒ही
 दक्षि॑णा। यद्व॒ही। तेना॑ग्ने॒यः। यद्वा॑म॒नः। तेन॑ वैष्ण॒वः स॒मृद्धौ॑।
 अ॒ग्नी॒षोमी॒यमेका॑दशकपालं निर्व॑पति। अ॒ग्नी॒षोमा॑भ्यां
 वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्निति॑। यद॑ग्नी॒षोमी॒यमेका॑दशकपालं
 निर्व॑पति॥६॥

वार्त्र॑घ्नमे॒व विजि॑त्यै। हि॒र॒ण्यं दक्षि॑णा स॒मृद्धौ॑। इन्द्रो॑
 वृ॒त्रं ह॒त्वा। दे॒वता॑भिश्चेन्द्रि॒येण॑ च॒ व्या॑र्ध्यत। स
 ए॒तमै॑न्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालमपश्यत्। तन्निर॑वपत्। तेन॑ वै स
 दे॒वता॑श्चेन्द्रि॒यश्चावा॑रुन्ध। यदै॑न्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालं निर्व॑पति।
 दे॒वता॑श्चै॒व तेनै॑न्द्रि॒यं च॒ यज॑मानोऽव॑रुन्धे। ऋ॒ष॒भो व॒ही
 दक्षि॑णा॥७॥

यद्व॒ही। तेना॑ग्ने॒यः। यदृ॑ष॒भः। तेनै॑न्द्रः स॒मृद्धौ॑।
 आ॒ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पति। ऐ॒न्द्रं दधि॑। यदा॑ग्ने॒यो
 भव॑ति। अ॒ग्निर्वै य॑ज्ञमु॒खम्। य॒ज्ञमु॒खमे॒वर्द्धि॑ पुरस्ता॑द्धत्ते।
 यदै॑न्द्रं दधि॑॥८॥

इन्द्रियमेवावरुन्धे। ऋषभो वृही दक्षिणा। यद्वृही।
 तेनाग्नेयः। यदृषभः। तेनैन्द्रः समृद्धौ। यावतीर्वै प्रजा
 ओषधीनामहुतानामाश्नन्। ताः पराऽभवन्। आग्रयणं
 भवति हुताद्याय। यजमानस्यापराभावाय॥९॥

देवा वा ओषधीष्वजिमयुः। ता इन्द्राग्नी उदजयताम्।
 तावेतमैन्द्राग्रं द्वादशकपालं निरवृणाताम्। यदैन्द्राग्नौ
 भवत्युज्जित्यै। द्वादशकपालो भवति। द्वादश मासाः
 संवत्सरः। संवत्सरेणैवास्मा अन्नमवरुन्धे। वैश्वदेवश्चरुर्भवति।
 वैश्वदेवं वा अन्नम्। अन्नमेवास्मै स्वदयति॥१०॥

प्रथमजो वत्सो दक्षिणा समृद्धौ। सौम्यः श्यामाकं
 चरुं निर्वपति। सोमो वा अकृष्टपच्यस्य राजा।
 अकृष्टपच्यमेवास्मै स्वदयति। वासो दक्षिणा। सौम्यः
 हि देवताया वासः समृद्धौ। सरस्वत्यै चरुं निर्वपति।
 सरस्वते चरुम्। मिथुनमेवावरुन्धे। मिथुनौ गावौ दक्षिणा
 समृद्धौ। एति वा एष यज्ञमुखादध्याः। योऽग्नेर्देवताया

एति। अष्टावेतानि हवींषि भवन्ति। अष्टाक्षरा गायत्री।
गायत्रोऽग्निः। तेनैव यज्ञमुखादध्या अग्नेर्देवतायै नैति॥११॥

ईयुर्निरवदयतेऽङ्गुष्ठाभ्यां जुहोत्यनुमतिर्देवता निर्वपति वही दक्षिणा यदेन्द्रं दध्यपराभावाय स्वदयति
गावौ दक्षिणा समृद्धौ षट्॥१॥ [१]

वैश्वदेवेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत। ताः सृष्टा न
प्राजायन्त। सोऽग्निरकामयत। अहमिमाः प्रजनयेयमिति।
स प्रजापतये शुचमदधात्। सोऽशोचत्प्रजामिच्छमानः।
तस्माद्यं च प्रजा भुनक्ति यं च न। तावुभौ शोचतः
प्रजामिच्छमानौ। तास्वग्निमप्यसृजत्। ता अग्निरध्यैत्॥१२॥
सोमो रेतोऽदधात्। सविता प्राजनयत्। सरस्वती
वाचमदधात्। पूषाऽपोषयत्। ते वा एते त्रिः संवत्सरस्य
प्रयुज्यन्ते। ये देवाः पुष्टिपतयः। संवत्सरो वै प्रजापतिः।
संवत्सरेणैवास्मै प्रजाः प्राजनयत्। ताः प्रजा जाता
मरुतोऽघ्नन्। अस्मानपि न प्रायुक्षतेति॥१३॥

स एतं प्रजापतिर्मरुतं सप्तकंपालमपश्यत्। तन्निरवपत्।
ततो वै प्रजाभ्योऽकल्पत। यन्मारुतो निरुप्यते।

यज्ञस्य क्लृप्त्यै। प्रजानामघाताय। सप्तकपालो भवति।
सप्तगणा वै मरुतः। गुणश एवास्मै विशं कल्पयति। स
प्रजापतिरशोचत्॥१४॥

याः पूर्वाः प्रजा असृक्षि। मरुतस्ता अवधिषुः। कथमपराः
सृजेयेति। तस्य शुष्मं आण्डं भूतं निरवर्तत। तद्व्यदहरत्।
तदपोषयत्। तत्प्राजायत। आण्डस्य वा एतद्रूपम्।
यदामिक्षा। यद्व्यद्धरति॥१५॥

प्रजा एव तद्यजमानः पोषयति। वैश्वदेव्यामिक्षा
भवति। वैश्वदेव्यो वै प्रजाः। प्रजा एवास्मै प्रजनयति।
वाजिनमानयति। प्रजास्वेव प्रजातासु रेतो दधाति।
द्यावापृथिव्यं एककपालो भवति। प्रजा एव प्रजाता
द्यावापृथिवीभ्यामुभयतः परि गृह्णाति। देवासुराः संयत्ता
आसन्। सोऽग्निरब्रवीत्॥१६॥

मामग्रे यजत। मया मुखेनासुराञ्जेष्यथेति। मां द्वितीयमिति
सोमोऽब्रवीत्। मया राजा जेष्यथेति। मां तृतीयमिति

सवि॒ता। मया॒ प्रसू॑ता जेष्य॒थेति॑। मां च॑तु॒र्थीमि॒ति सर॑स्वती।
इन्द्रि॒यं वोऽहं॑ धा॒स्यामी॒ति। मां प॑ञ्च॒ममि॒ति पू॒षा। मया॑
प्रति॒ष्ठया॑ जेष्य॒थेति॑॥१७॥

ते॑ऽग्नि॒ना मुखे॒नासुरा॑नजयन्। सोमे॑न॒ राज्ञा॑। स॒वि॒त्रा
प्रसू॑ताः। सर॑स्वतीन्द्रि॒यम॑दधात्। पू॒षा प्र॑ति॒ष्ठाऽऽसी॑त्। ततो॑
वै दे॒वा व्य॑जयन्त। यदे॒तानि॑ ह॒वींषि॑ निरु॒प्यन्ते॒ विजि॑त्यै।
नोत्त॑रवेदिमुप॑वपति। प॒शवो॑ वा उत्त॑रवे॒दिः। अजा॑ता इव
ह्यैत॑र्हि प॒शवः॑॥१८॥

ऐदित्य॑शोचद्बुद्धर॑त्यब्रवीत्प्रति॒ष्ठया॑ जेष्य॒थेत्ये॒तर्हि॑ प॒शवः॑॥२॥ [२]

त्रि॒वृद्ध॑र्हिर्भवति। मा॒ता पि॒ता पु॒त्रः। तदे॒व तन्मि॑थुनम्। उल्बं
गर्भो॑ ज॒रायु॑। तदे॒व तन्मि॑थुनम्। त्रे॒धा ब॒र्हिः सन्न॑द्धं भवति।
त्रयं॑ इ॒मे लो॒काः। ए॒ष्वेव॑ लो॒केषु॑ प्रति॑ तिष्ठति। ए॒क॒धा पुनः॑
सन्न॑द्धं भवति। ए॒कं इव॑ ह्य॒यं लो॒कः॑॥१९॥

अ॒स्मिन्ने॒व तेन॑ लो॒के प्रति॑तिष्ठति। प्र॒सुवो॑ भवन्ति।
प्र॒थ॒म॒जा॒मे॒व पु॒ष्टि॒मव॑रुन्धे। प्र॒थ॒म॒जो व॒त्सो दक्षि॑णा

समृद्धौ। पृषदाज्यं गृह्णाति। पशवो वै पृषदाज्यम्।
 पशूनेवाव रुन्धे। पञ्चगृहीतं भवति। पाङ्क्ता हि पशवः।
 बहुरूपं भवति॥२०॥

बहुरूपा हि पशवः समृद्धौ। अग्निं मन्थन्ति। अग्निमुखा
 वै प्रजापतिः प्रजा असृजत। यदग्निं मन्थन्ति।
 अग्निमुखा एव तत्प्रजा यजमानः सृजते। नव प्रयाजा
 इज्यन्ते। नवानूयाजाः। अष्टौ हवींषि। द्वावाघारौ।
 द्वावाज्यभागौ॥२१॥

त्रिंशत्सम्पद्यन्ते। त्रिंशदक्षरा विराट्। अन्नं विराट्।
 विराजैवान्नाद्यमवरुन्धे। यजमानो वा एकंकपालः। तेज
 आज्यम्। यदेकंकपाल आज्यमानयति। यजमानमेव
 तेजसा समर्धयति। यजमानो वा एकंकपालः। पशव
 आज्यम्॥२२॥

यदेकंकपाल आज्यमानयति। यजमानमेव पशुभिः
 समर्धयति। यदल्पमानयेत्। अल्पा एनं पशवो भुञ्जन्त

उप॑तिष्ठेरन्। यद्व॒ह्ना॑नयेत्। ब॒हव॑ ए॒नं प॒शवोऽभु॑ञ्जन्त॒
 उप॑तिष्ठेरन्। ब॒ह्ना॑नीया॒विः पृ॑ष्ठं कुर्यात्। ब॒हव॑ ए॒वैनं
 प॒शवो॑ भु॒ञ्जन्त॒ उप॑तिष्ठन्ते। यज॑मानो॒ वा ए॒क॑कपालः।
 यदे॒क॑कपालस्याव॒द्येत्॥ २३॥

यज॑मान॒स्याव॑द्येत्। उ॒द्धा मा॑द्येद्यज॑मानः। प्र वा॑ मीयेत।
 स॒कृदे॒व हो॑त॒व्यः। स॒कृदि॒व हि सु॑व॒र्गो लो॒कः। हु॒त्वाऽभि॑
 जु॒होति॑। यज॑मानमे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कं ग॑मयित्वा। तेज॑सा
 सम॑र्धयति। यज॑मानो॒ वा ए॒क॑कपालः। सु॒व॒र्गो लो॒क
 आ॑हव॒नीयः॥ २४॥

यदे॒क॑कपालमाहव॒नीये॑ जुहोति। यज॑मानमे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कं
 ग॑मयति। यद्ध॒स्तेन॑ जुहुयात्। सु॒व॒र्गाल्लो॒काद्यज॑मान॒मव॑विध्येत्।
 स्रु॒चा जु॒होति॑। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ सम॑ष्टै। यत्प्राङ्म॑द्येत्।
 दे॒वलो॒कम॒भिज॑येत्। यद्व॒क्षिणा॑ पि॒तृलो॒कम्। यत्प्र॒त्यक्॥ २५॥

रक्षा॑सि य॒ज्ञं ह॑न्युः। यदुदङ्गु॑। म॒नुष्य॑लो॒कम॒भिज॑येत्।
 प्रति॑ष्ठितो होत॒व्यः। ए॒क॑कपालं॒ वै प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्तं द्यावा॑पृथि॒वी

अनु॑ प्र॒ति॒तिष्ठ॑तः। द्यावा॑पृथि॒वी ऋ॒तवः॑। ऋ॒तून् य॒ज्ञः। य॒ज्ञं
यज॑मानः। यज॑मानं प्र॒जाः। तस्मा॒त्प्रति॑ष्ठितो होत॒व्यः॥ २६॥

वा॒जिनो॑ यजति। अ॒ग्निर्वा॒युः सूर्यः॑। ते वै वा॒जिनः॑। ताने॒व
तद्य॑जति। अथो॒ खल्वा॑हुः। छन्दा॑ंसि॒ वै वा॒जिन् इति॑।
तान्ये॒व तद्य॑जति। ऋ॒क्सामे॒ वा इन्द्र॑स्य॒ हरी॑ सोम॒पानौ॑।
तयोः॑ परि॒धय॑ आ॒धानम्॑। वाजिनं॑ भाग॒धेयम्॑॥ २७॥

यदप्र॑हृत्य परि॒धीं जु॑हुयात्। अ॒न्तरा॑धानाभ्यां घा॒सं
प्रय॑च्छेत्। प्र॒हृत्य॑ परि॒धीं जु॑होति। निरा॑धानाभ्यामे॒व घा॒सं
प्रय॑च्छति। ब॒र्हिषि॑ वि॒षिश्च॒न्वाजि॑न्मा न॑यति। प्र॒जा वै
ब॒र्हिः। रेतो॑ वाजिनम्। प्र॒जास्वे॒व रेतो॑ दधाति। स॒मुप॑हूय
भक्ष॑यन्ति। ए॒तत्सो॑मपीथा॒ ह्येते॑। अथो॑ आ॒त्मन्ने॒व रेतो॑
दध॑ते। यज॑मान उत्त॒मो भ॑क्षयति। प॒शवो॒ वै वाजि॑न्म्।
यज॑मान ए॒व प॒शून्प्रति॑ष्ठापयन्ति॥ २८॥

लोको बहुरूपं भवत्याज्यभागौ पशव आज्यमवद्येदाहवनीयः प्रत्यक्तस्मात्प्रतिष्ठितो होतव्यो भागधेयमेते

प्रजापतिः सविता भूत्वा प्रजा असृजत। ता
 ए॒न॒म॒त्य॑म॒न्यन्त॑। ता अ॒स्मा॒दपा॑क्रामन्। ता वरु॑णो भूत्वा
 प्रजा वरु॑णेनाग्राहयत्। ताः प्रजा वरु॑णगृहीताः। प्रजाप॑तिं
 पुन॑रुपा॒धाव॑न्नाथमिच्छ॑मानाः। स ए॒तान्प्रजाप॑तिर्वरु॑णप्रघा॒सान्प
 तां निर॑वपत्। तैर्वै स प्रजा वरु॑णपा॒शाद॑मुञ्चत्।
 यद्वरु॑णप्रघा॒सा निरु॑प्यन्ते॥ २९॥

प्रजाना॑मवरु॑णग्राहाय। तासां दक्षि॑णो बा॒हुर्न्य॑क्र॒ आसी॑त्।
 स॒व्यः प्र॑सृतः। स ए॒तां द्वितीया॑न्दक्षि॒णतो वेदि॑मुद॒हन्। ततो॑
 वै स प्रजानां॑ दक्षि॑णं बा॒हुं प्रासा॑रयत्। यद्वितीया॑न्दक्षि॒णतो
 वेदि॑मुद्ध॒न्ति। प्रजाना॑मेव तद्यज॑मानो दक्षि॑णं बा॒हुं
 प्रासा॑रयति। तस्मा॑च्चातुर्मा॒स्यया॒ज्यमुष्मि॑ल्लो॒क उ॑भ॒याबा॑हुः।
 यज्ञाभि॑जित॒ः ह्य॑स्य। पृथ॒मात्रा॑द्वेदी असं॑म्भिन्ने भवतः॥ ३०॥
 तस्मा॑त्पृथ॒मात्रं व्य॑सौ। उत्त॑रस्यां वेद्या॑मुत्तरवेदिमुप॑
 वपति। प॒शवो॑ वा उत्त॑रवेदिः। प॒शूने॒वावरु॑न्धे। अथो॑
 यज्ञप॒रुषोऽन॑न्तरित्यै। ए॒तद्वा॑ह्मणान्ये॒व पञ्च॑ ह॒वीःषि॑।
 अथै॒ष ऐ॑न्द्रा॒ग्नो भ॑वति। प्रा॒णापा॒नौ वा ए॒तौ दे॒वाना॑म्।

यदिन्द्राग्नी। यदैन्द्राग्नो भवति॥ ३१॥

प्राणा॒पा॒नावे॒वाव॑ रुन्धे। ओजो॒ बलं॑ वा ए॒तौ दै॒वाना॑म्।
यदिन्द्राग्नी। यदैन्द्राग्नो भवति। ओजो॒ बल॑मे॒वाव॑ रुन्धे।
मा॒रु॒त्यामि॒क्षा भवति॑। वा॒रु॒ण्यामि॒क्षा। मेषी॑ च॒ मेष॑श्च
भवतः। मि॒थुना ए॒व प्र॒जा व॑रुणपा॒शान्मु॑ञ्चति। लो॒म॒शौ
भव॑तो मे॒ध्य॒त्वाय॑॥ ३२॥

श॒मी॒पर्णा॒न्युप॑ वपति। घा॒समे॒वाभ्या॒मपि॑ यच्छति।
प्र॒जाप॑तिम॒न्नाद्यं॑ नोपा॒नमत्। स ए॒तेन॑ श॒तेध्मे॑न
ह॒विषा॑ऽन्नाद्यमवा॑रुन्धे। यत्प॑रः श॒तानि॑ श॒मीपर्णा॑नि
भव॑न्ति। अ॒न्नाद्य॑स्याव॑रुद्धौ। सौ॒म्यानि॑ वै क॒रीरा॑णि। सौ॒म्या
खलु॑ वा आहु॑तिर्दिवो वृष्टि॑श्चावयति। यत्क॒रीरा॑णि भव॑न्ति।
सौ॒म्ययै॒वाहु॑त्या दि॒वो वृष्टि॑मवरुन्धे। का॒य एक॑कपालो
भवति। प्र॒जाना॑ङ्क॒न्त्वाय॑। प्र॒तिपू॑रुषङ्क॒रम्भ॑पा॒त्राणि॑ भवन्ति।
जा॒ता ए॒व प्र॒जा व॑रुणपा॒शान्मु॑ञ्चति। एक॒मति॑रिक्तम्।
ज॒नि॒ष्यमा॑णा ए॒व प्र॒जा व॑रुणपा॒शान्मु॑ञ्चति॥ ३३॥

नि॒रु॒प्यन्तै॑ भवतो भवति मे॒ध्य॒त्वाय॑ रुन्धे षट्॥ ४॥ [४]

उत्तरस्यां वेद्यामन्यानि हवींषि सादयति। दक्षिणायां
मारुतीम्। अपधुरमेवैना युनक्ति। अथो ओजं एवासांमव
हरति। तस्माद्ब्रह्मणश्च क्षत्राच्च विशोऽन्यतोऽपक्रमिणीः।
मारुत्या पूर्वया प्रचरति। अनृतमेवाव यजते।
वारुण्योत्तरया। अन्तत एव वरुणमव यजते। यदेवाध्वर्युः
करोति॥ ३४॥

तत्प्रतिप्रस्थाता करोति। तस्माद्यच्छ्रेयान्करोति।
तत्पापीयान्करोति। पत्नीं वाचयति। मेध्यामेवैनां करोति।
अथो तप एवैनामुप नयति। यज्ञारं सन्तन्न प्रब्रूयात्।
प्रियं ज्ञातिं रुन्ध्यात्। असौ मे जार इति निर्दिशेत्।
निर्दिश्यैवैनं वरुणपाशेन ग्राहयति॥ ३५॥

प्रघास्यान् हवामह इति पत्नीमुदानयति। अहृतैवैनाम्।
यत्पत्नीं पुरोनुवाक्यामनुब्रूयात्। निर्वीर्यो यजमानः स्यात्।
यजमानोऽन्वाह। आत्मन्नेव वीर्यन्धत्ते। उभौ याज्यां
सवीर्यत्वाय। यद्भामे यदरण्य इत्याह। यथोदितमेव

वरुणमव यजते। यजमानदेवत्यो वा आहवनीयः॥३६॥
 भ्रातृव्यदेवत्यो दक्षिणः। यदाहवनीये जुहुयात्। यजमानं
 वरुणपाशेन ग्राहयेत्। दक्षिणेऽग्नौ जुहोति। भ्रातृव्यमेव
 वरुणपाशेन ग्राहयति। शूर्पेण जुहोति। अन्यमेव वरुणमव
 यजते। शीर्षन्नधि निधाय जुहोति। शीर्षत एव वरुणमव
 यजते। प्रत्यङ्घ्रिं जुहोति॥३७॥

प्रत्यङ्घ्रिः वरुणपाशान्निर्मुच्यते। अक्रन्कर्म कर्मकृत इत्याह।
 देवाऽनृणं निरवदाय। अनृणा गृहानुप प्रेतेति वावैतदाह।
 वरुणगृहीतं वा एतद्यज्ञस्य। यद्यजुषा गृहीतस्यातिरिच्यते।
 तुषाश्च निष्कासश्च। तुषैश्च निष्कासेन चावभृथमवैति।
 वरुणगृहीतेनैव वरुणमवयजते। अपोऽवभृथमवैति॥३८॥

अप्सु वै वरुणः। साक्षादेव वरुणमवयजते। प्रतियुतो
 वरुणस्य पाश इत्याह। वरुणपाशादेव निर्मुच्यते।
 अप्रतीक्षमा यन्ति। वरुणस्यान्तरहित्यै। एधोऽप्येधिषीमहीत्याह।
 समिधैवाग्निन्नमस्यन्त उपायन्ति। तेजोऽसि तेजो मयि

धेहीत्याह। तेजं एवात्मन्धत्ते॥३९॥

करोति ग्राहयत्याहवनीयस्तिष्ठ जुहोत्यर्पोऽवभृथमवैति धत्ते॥५॥ [५]

देवा॒सुराः संय॑त्ता आसन्। सोऽ॒ग्निर॑ब्रवीत्। ममे॒यम॑नी॒कव॑ती
त॒नूः। तां प्री॑णीत। अथा॒सुरा॑न॒भि भ॑विष्य॒थेति॑। ते
दे॒वा अ॒ग्नये॑ऽनी॒कव॑ते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर॑वपन्।
सोऽ॒ग्निर॑नी॒कवा॑न्त॒स्वेन॑ भाग॒धेये॑न प्री॒तः। च॒तु॒र्धाऽनी॑कान्यजनय
ततो॑ दे॒वा अभ॑वन्। पराऽसुराः॥४०॥

यद॒ग्नये॑ऽनी॒कव॑ते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति।
अ॒ग्निमे॒वानी॑कवन्त॒ः स्वेन॑ भाग॒धेये॑न प्री॒णाति॑।
सोऽ॒ग्निर॑नी॒कवा॑न्त॒स्वेन॑ भाग॒धेये॑न प्री॒तः। च॒तु॒र्धाऽनी॑कानि
जनयते। अ॒सौ वा आ॑दि॒त्योऽ॒ग्निर॑नी॒कवा॑न्। तस्य॑
र॒श्मयो॑ऽनी॒कानि॑। सा॒क९ सूर्य॑णोद्य॒ता निर्व॑पति।
सा॒क्षादे॒वास्मा॑ अनी॒कानि॑ जनयति। तेऽसुराः॒ परा॑जिता॒
यन्तः॑। द्यावा॑पृथि॒वी उपा॑श्रयन्॥४१॥

ते दे॒वा म॒रुद्भ्यः॑ सान्तप॒नेभ्य॑श्च॒रुं निर॑वपन्। यन्म॒रुद्भ्यः॑

सान्तप॒नेभ्य॑श्च॒रुं नि॒र्वप॑ति। द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मे॒व तदु॑भ॒यतो॒
यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्यान्त॒सन्त॑पति। म॒ध्यन्दि॑ने॒ निर्व॑पति। तर्हि॒
हि ते॑क्षि॒ण॑ष्ठन्त॒पति॑। च॒रुर्भ॑वति। स॒र्वत॑ ए॒वैना॑न्त॒सन्त॑पति।
ते दे॒वाः श्वो॑वि॒ज॒यि॒नः सन्तः॑। सर्वा॑सान्दु॒ग्धे गृ॑हमे॒धीय॑ च॒रुं
नि॒र्वप॑न्॥ ४२॥

आशि॑ता ए॒वाद्यो॑प॒वसा॑म। कस्य॒ वाऽह॑ेदम्। कस्य॑ वा॒
श्वो भ॑वि॒तेति॑। स श्रु॒तोऽभ॑वत्। तस्या॑हु॒तस्य॒ नाश॑न॒।
न हि दे॒वा अ॑हु॒तस्या॑श्नन्ति। तेऽब्रु॑वन्। कस्मा॑ इ॒मं
हो॑ष्याम॒ इति॑। म॒रुद्भ्यो॑ गृहमे॒धिभ्य॒ इत्य॑ब्रुवन्। तं म॒रुद्भ्यो॑
गृहमे॒धिभ्यो॑ऽजु॒हवुः॥ ४३॥

ततो॑ दे॒वा अभ॑वन्। परा॑ऽसु॒राः। यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ म॒रुद्भ्यो॑
गृहमे॒धिभ्यो॑ गृ॒हे जु॑ह॒ति। भव॑त्या॒त्मना॑। परा॑ऽस्य॒ भ्रातृ॑व्यो
भव॑ति। यद्वै य॒ज्ञस्य॑ पा॒क॒त्रा क्रि॑यते। प॒श॒व्यन्त॑त्।
पा॒क॒त्रा वा ए॒तत्क्रि॑यते। यन्ने॒ध्माब॑र्ह॒र्भ॒वति॑। न
सा॑मि॒धेनी॒रन्वा॑ह॥ ४४॥

न प्रयाजा इज्यन्ते। नानूयाजाः। य एवं वेद। पशुमान्भवति।
 आज्यभागौ यजति। यज्ञस्यैव चक्षुषी नान्तरेति।
 मरुतो गृहमेधिनो यजति। भागधेयेनैवान्तस्मर्धयति।
 अग्निं स्विष्टकृतं यजति प्रतिष्ठित्यै। इडा॑न्तो भवति।
 पशवो वा इडा॑। पशुष्वेवोपरिष्ठात्प्रतिष्ठति॥४५॥

असुरा अश्रयन्गृहमेधीयं चरुं निरवपन्नजुहवुरन्वाहेडा॑न्तो भवति द्वे च॥६॥ [६]

यत्पत्नीं गृहमेधीयस्याश्जीयात्। गृहमेध्यैव स्यात्। वि त्वस्य
 यज्ञं ऋध्येत। यन्नाश्जीयात्। अगृहमेधी स्यात्। नास्य
 यज्ञो व्यृद्धेत। प्रतिवेशं पचेयुः। तस्याश्जीयात्। गृहमेध्यैव
 भवति। नास्य यज्ञो व्यृद्धते॥४६॥

ते देवा गृहमेधीयेनेष्ट्वा। आशिता अभवन्। आञ्जताभ्यञ्जता।
 अनु वत्सानवांसयन्। तेभ्योऽसुराः क्षुधं प्राहिण्वन्। सा
 देवेषु लोकमवित्वा। असुरान्पुनरगच्छत्। गृहमेधीयेनेष्ट्वा।
 आशिता भवन्ति। आञ्जतेऽभ्यञ्जते॥४७॥

अनु वत्सान् वांसयन्ति। भ्रातृव्यायैव तद्यजमानः क्षुधं
 प्रहिणोति। ते देवा गृहमेधीयेनेष्ट्वा। इन्द्राय निष्कासन्त्यदधुः।

अ॒स्माने॒व श्व इन्द्रो॑ नि॒हि॒तभा॒ग उपाव॑र्तितेति॑। तानिन्द्रो॑
नि॒हि॒तभा॒ग उ॒पाव॑र्तत। गृ॒हमे॒धीये॑ने॒ष्ट्वा। इन्द्रा॑य निष्का॒सं
निद॑ध्यात्। इन्द्र॑ ए॒वैनं॑ नि॒हि॒तभा॒ग उ॒पाव॑र्तते। गा॒र्हप॑त्ये
जुहोति॥ ४८॥

भा॒ग॒धेये॑नै॒वैनः॑ सम॑र्धयति। ऋष॑भमा॒ह्वय॑ति। व॒ष॒ट्कार॑
ए॒वा॒स्य सः। अथो॑ इन्द्रि॒यमे॒व तद्वी॑र्यं यज॑मानो
भ्रातृ॒व्यस्य॑ वृ॒द्धे। इन्द्रो॑ वृ॒त्रं ह॒त्वा। परा॑ परा॒वत॑मगच्छत्।
अपा॑राधमि॒ति मन्य॑मानः। सोऽब्र॑वीत्। क इ॒दं वैदि॑ष्य॒तीति॑।
तेऽब्रु॑वन्म॒रुतो॒ वरं॑ वृ॒णाम॑हे॥ ४९॥

अथ॑ व॒यं वै॑दाम। अ॒स्मभ्य॑मे॒व प्र॑थ॒मं ह॒विर्नि॑रु॒प्याता॒
इति॑। त ए॒नम॑ध्य॒क्रीडन्। तत्क्री॒डिना॑ङ्गीडि॒त्वम्।
यन्म॒रुद्भ्यः॑ क्री॒डिभ्यः॑ प्र॑थ॒मं ह॒विर्नि॑रु॒प्यते॒ विजि॑त्यै।
सा॒कं सूर्ये॑णोद्य॒ता निर्व॑पति। ए॒तस्मि॒न्वै लो॒क इन्द्रो॑
वृ॒त्रम॑ह॒न्त्समृ॑द्धौ। ए॒तद्वा॑ह्म॒णान्ये॒व पञ्च॑ ह॒वींषि॑। ए॒तद्वा॑ह्म॒ण
ऐन्द्रा॑ग्रः। अथै॒ष ऐन्द्र॑श्च॒रुर्भव॑ति॥ ५०॥

उद्धारं वा ए॒तमिन्द्र उद॑हरत। वृ॒त्रं ह॒त्वा। अ॒न्यासु॑
दे॒वता॒स्वधि॑। यदे॒ष ऐ॒न्द्रश्च॒रुर्भ॑वति। उ॒द्धार॑मे॒व तं यज॑मान॒
उद्ध॑रते। अ॒न्यासु॑ प्र॒जास्वधि॑। वै॒श्वक॑र्मण॒ एक॑कपालो
भवति। वि॒श्वान्ये॒व तेन॑ कर्मा॑णि॒ यज॑मा॒नोऽव॑रुन्धे॥५१॥

ऋ॒द्धये॒ऽभ्य॑ञ्जते जुहोति वृणामहे भवत्यष्टौ च॥७॥ [७]

वै॒श्वदे॒वेन॑ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। ता व॑रुणप्रघा॒सैर्व॑रुणपा॒
सा॒कमे॒धैः प्र॒त्य॑स्थापयत्। त्र्य॒म्बकै॑ रु॒द्रं नि॒रवा॑दयत।
पि॒तृय॒ज्ञेन॑ सुव॒र्गं लो॒कम॑गमयत्। यद्वै॑श्वदे॒वेन॑ यज॑ते। प्र॒जा
ए॒व तद्यज॑मानः सृजते। ता व॑रुणप्रघा॒सैर्व॑रुणपा॒शान्मु॑ञ्चति।
सा॒कमे॒धैः प्र॒ति॑ष्ठापयति। त्र्य॒म्बकै॑ रु॒द्रं नि॒रव॑दयते॥५२॥

पि॒तृय॒ज्ञेन॑ सुव॒र्गं लो॒कं ग॑मयति। द॒क्षि॒णतः॑ प्रा॑ची॒नावी॒ती
निर्व॑पति। द॒क्षि॒णावृ॑द्धि पि॒तृणा॑म्। अना॑दित्य॒ तत्। उ॒त्तर॑त॒
ए॒वोप॑वीय॒ निर्व॑पेत्। उ॒भये॑ हि दे॒वाश्च॑ पि॒तर॑श्चे॒ज्यन्ते॑। अथो॒
यदे॒व द॑क्षि॒णार्धे॑ऽधि॒ श्रय॑ति। तेन॑ द॒क्षि॒णावृ॑त्। सोमा॑य
पि॒तृम॑ते॒ पुरो॑डाशः॒ षट्क॑पालं॒ निर्व॑पति। स॒ंवत्स॑रो वै सोमः॒

पितृमान्॥५३॥

संवत्सरमेव प्रीणाति। पितृभ्यो बर्हिषद्भ्यो धानाः। मासा वै पितरो बर्हिषदः। मासानेव प्रीणाति। यस्मिन्वा ऋतौ पुरुषः प्रमीयते। सोऽस्यामुष्मिल्लोके भवति। बहुरूपा धाना भवन्ति। अहोरात्राणामभिजित्यै। पितृभ्योऽग्निष्वात्तेभ्यो मन्थम्। अर्धमासा वै पितरोऽग्निष्वात्ताः॥५४॥

अर्धमासानेव प्रीणाति। अभिवाच्यायै दुग्धे भवति। सा हि पितृदेवत्यन्दुहे। यत्पूर्णम्। तन्मनुष्याणाम्। उपर्यर्धो देवानाम्। अर्धः पितृणाम्। अर्ध उपमन्थति। अर्धो हि पितृणाम्। एकयोपमन्थति॥५५॥

एका हि पितृणाम्। दक्षिणोपमन्थति। दक्षिणावृद्धि पितृणाम्। अनारभ्योपमन्थति। तद्धि पितृन्गच्छति। इमान्दिशं वेदिमुद्धन्ति। उभये हि देवाश्च पितरश्चेज्यन्ते। चतुः सक्तिर्भवति। सर्वा ह्यनु दिशः पितरः। अखाता भवति॥५६॥

खा॒ता हि दे॒वाना॑म्। म॒ध्यतो॑ऽग्निराधी॑यते। अ॒न्ततो॑
 हि दे॒वाना॑माधी॑यते। वर्॒षीया॑नि॒ध्म इ॒ध्माद्भव॑ति
 व्यावृ॑त्त्यै। परि॑श्रयति। अ॒न्तर्हि॑तो हि पि॑तृलो॒को
 म॑नुष्यलो॒कात्। यत्प॑रुषि दि॒नम्। तद्दे॒वाना॑म्। यद॑न्त॒रा।
 तन्म॑नुष्या॑णाम्॥५७॥

यत्स॑मूलम्। तत्पि॑तृणाम्। स॑मूलं ब॒र्हिर्भव॑ति व्यावृ॑त्त्यै।
 द॒क्षिणा स्तृ॑णाति। द॒क्षिणा॑वृद्धि पि॑तृणाम्। त्रिः पर्ये॑ति।
 तृती॑ये वा इ॒तो लो॒के पि॒तरः॑। ताने॒व प्री॑णाति। त्रिः पुनः॑
 पर्ये॑ति। ष॒ट् प॑द्यन्ते॥५८॥

ष॒ड्वा ऋ॑तवः। ऋ॒तूने॒व प्री॑णाति। यत्प्र॑स्त॒रं यजु॑षा गृ॒हीया॑त्।
 प्र॒मायु॑को यज॑मानः स्यात्। यन्न गृ॒हीया॑त्। अ॒ना॒य॒तनः॑
 स्या॑त्। तूष्णीमे॒व न्य॑स्येत्। न प्र॒मायु॑को भव॑ति। ना॒ना॒य॒तनः॑।
 यत्री॑न्प॒रिधी॑न्प॒रिद॑ध्यात्॥५९॥

मृ॒त्युना॒ यज॑मानं परि॑गृहीयात्। यन्न परि॑द॒ध्यात्।
 रक्षा॑सि य॒ज्ञं ह॑न्युः। द्वौ प॒रिधी॑ परि॑दधाति।

रक्षं॑साम॒पंह॑त्यै। अथो॑ मृ॒त्योरे॒व यज॑मान॒मुत्सृ॑जति।
 यत्रीणि॑ त्रीणि ह॒वीः॒ष्युदा॑हरै॒युः। त्रय॑स्त्रय एषा॑ सा॒कं
 प्रमी॑येरन्। एकै॑कमनू॒चीना॑न्युदाहरन्ति। एकै॑क ए॒वैषा॑म॒न्वश्चः
 प्रमी॑यते। क॒शिपुं॑ कशिप॒व्याय॑। उ॒प॒ब॒र्हण॑मु॒प॒ब॒र्ह॒ण्याय॑।
 आ॒ञ्जन॑मा॒ञ्ज॒न्याय॑। अ॒भ्यञ्जन॑म॒भ्यञ्ज॒न्याय॑। य॒था॒भा॒गमे॒वैनान्प्री॑ण

निरवदयते पितृमानं शिष्वात्ता एकयोपं मन्थत्यखाता भवति मनुष्याणां पद्यन्ते परिदुध्यान्मीयते पञ्च

च॥८॥ [८]

अ॒ग्नये॑ दे॒वेभ्यः॑ पि॒तृभ्यः॑ समि॒ध्यमा॑ना॒यानु॑ ब्रूहीत्या॑ह।
 उ॒भये॑ हि दे॒वाश्च॑ पि॒तर॑श्चे॒ज्यन्ते॑। एका॒मन्वा॑ह। एका॒ हि
 पि॑तृ॒णाम्। त्रि॒रन्वा॑ह। त्रि॒र्हि दे॒वाना॑म्। आ॒घ्रा॒वा॒घ्रा॒रय॑ति।
 य॒ज्ञ॒प॒रुषो॑र॒नन्तरि॑त्यै। ना॒र्षेयं॑ वृ॒णीते॑। न होता॑रम्॥६१॥

यदा॑र्षेयं वृ॒णीत॑। यद्धोता॑रम्। प्र॒मायु॑को॒ यज॑मानः
 स्यात्। प्र॒मायु॑को होता॑। तस्मान्न॑ वृ॒णीते॑। यज॑मानस्य॒
 होतु॑र्गोपी॒थाय॑। अपं ब॒र्हिषः॑ प्रया॒जान् य॑जति। प्र॒जा
 वै ब॒र्हिः। प्र॒जा ए॒व मृ॒त्योरु॑त्सृजति। आज्य॑भागौ
 यजति॥६२॥

य॒ज्ञस्यै॒व चक्षु॑षी॒ नान्तरै॑ति। प्रा॒चीना॒वीती॒ सोमं॑ यजति।
 पि॒तृदे॒वत्या॑ हि। ए॒षाऽऽहु॑तिः। प॒ञ्चकृ॒त्वोऽव॑ द्यति। प॒ञ्च
 ह्ये॒ता दे॒वताः॑। द्वे पु॒रोऽनु॒वाक्ये॑। या॒ज्या दे॒वता॑ वष॒ट्कारः॑। ता
 ए॒व प्री॑णाति। सन्त॑त॒मव॑ द्यति॥६३॥

ऋ॒तूना॑ः सन्त॑त्यै। प्रै॒वैभ्यः॑ पूर्॒वया॑ पु॒रोऽनु॒वाक्य॑याऽऽह।
 प्र॒णय॑ति द्वि॒तीय॑या। ग॒मय॑ति या॒ज्यया॑। तृ॒तीये॒ वा इ॒तो
 लो॒के पि॒तरः॑। अ॒हं ए॒वैना॒न्पूर्व॑या पु॒रोऽनु॒वाक्य॑याऽ॒त्यान॑यति।
 रा॒त्रियै॑ द्वि॒तीय॑या। ऐ॒वैना॒न् या॒ज्यया॑ ग॒मय॑ति।
 द॒क्षिण॑तोऽव॒दाय॑। उ॒दङ्मु॑तिं॒ क्राम॑ति॒ व्यावृ॑त्त्यै॥६४॥

आ स्व॒धेत्या॑श्रावयति। अस्तु॑ स्व॒धेति॑ प्र॒त्याश्रा॑वयति।
 स्व॒धा नम॑ इति॒ वष॑ट्करोति। स्व॒धाका॒रो हि पि॑त॒ृणाम्।
 सोम॑म॒ग्रे यज॑ति। सोम॑प्रयाजा॒ हि पि॑तरः। सोमं॑ पि॒तृम॑न्तं
 यज॑ति। सं॒वत्स॒रो वै सोमः॑ पि॒तृमा॑न्। सं॒वत्स॒रमे॒व
 तद्य॑जति। पि॒तृन्ब॑र्हिषदो॑ यजति॥६५॥

ये वै यज्वा॑नः। ते पि॒तरो॑ ब॒र्हिष॑दः। ताने॒व तद्य॑जति।

पितॄन॑ग्निष्वा॒त्तान् य॑जति। ये वा अय॑ज्वानो गृ॒हमे॒धिनः॑।
ते पि॒तरो॑ऽग्निष्वा॒त्ताः। ताने॒व तद्य॑जति। अ॒ग्निङ्क॑व्य॒वाहनं॑
यजति। य ए॒व पि॑तॄ॒णाम॒ग्निः। तमे॒व तद्य॑जति॥६६॥

अथो॒ यथा॒ऽग्निः॑ स्वि॑ष्ट॒कृतं॑ यज॑ति। ता॒दृगे॒व तत्। ए॒तत्ते॑
तत् ये च॒ त्वाम॑न्विति॑ ति॒सृषु॑ स्र॒क्तीषु॑ नि॒दधा॑ति। तस्मा॒दा
तृ॒तीया॒त्पुरु॑षा॒न्नाम॑ न गृ॒ह्णन्ति॑। ए॒ताव॑न्तो ही॒ज्यन्ते॑। अत्र॑
पि॒तरो॒ यथाभा॑गं म॒न्दध्व॑मित्या॒ह। ह्री॒का हि पि॑तरः। उद॑श्चो
निष्क्रा॑मन्ति। ए॒षा वै म॑नु॒ष्याणा॑न्दिक्। स्वा॒मे॒व तद्वि॑श॒मनु॑
निष्क्रा॑मन्ति॥६७॥

आ॒ह॒वनी॑यमु॒पति॑ष्ठन्ते। न्ये॒वास्मै॑ तद्धु॑वते। यत्स॒त्याह॑वनी॒यै।
अथा॒न्यत्र॒ चर॑न्ति। आ॒तमि॑तोरु॒पति॑ष्ठन्ते। अ॒ग्निमे॒वोप॑द्र॒ष्टारं॑
कृ॒त्वा। पि॒तृन्नि॑रव॒दय॑न्ते। अन्तं॑ वा ए॒ते प्रा॒णानां॑ गच्छ॑न्ति।
य आ॒तमि॑तोरु॒प॒ तिष्ठ॑न्ते। सु॒स॒न्द॒शन्त्वा व॒यमि॑त्या॒ह॥६८॥

प्रा॒णो वै सु॑स॒न्दक्। प्रा॒णमे॒वात्म॑न्दध॒ते। योजा॑ न्वि॒न्द्र ते
हरी॑ इत्या॒ह। प्रा॒णमे॒व पुन॑रयु॒क्त। अक्ष॑न्नमी॒मदन्त॑ ही॒ति

गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते। अक्षन्नमीमदन्ताथ त्वोपतिष्ठामह इति
 वावैतदाह। अमीमदन्त पितरः सोम्या इत्यभि प्रपद्यन्ते।
 अमीमदन्त पितरोऽथ त्वाऽभि प्रपद्यामह इति वावैतदाह।
 अपः परिषिञ्चति। मार्जयत्येवैनान्॥६९॥

अथो तर्पयत्येव। तृप्यति प्रजया पशुभिः। य एवं वेद।
 अप बर्हिषावनूयाजौ यजति। प्रजा वै बर्हिः। प्रजा एव
 मृत्योरुत्सृजति। चतुरः प्रयाजान् यजति। द्वावनूयाजौ। षट्
 पद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतूनेव प्रीणाति। न पत्यन्वास्ते।
 न संयाजयन्ति। यत्पत्यन्वासीत। यत्संयाजयेयुः।
 प्रमायुका स्यात्। तस्मान्नान्वास्ते। न संयाजयन्ति। पत्न्यै
 गोपीथाय॥७०॥

होतारमाज्यभागौ यजति सन्ततमवदति व्यावृत्त्यै बर्हिषदो यजति तमेव तद्यजत्यनु
 निष्क्रामन्त्याहेनानृतवो नव च॥९॥

[९]

प्रतिपूरुषमेककपालां निर्वपति। जाता एव प्रजा
 रुद्रान्निर्वदयते। एकमतिरिक्तम्। जनिष्यमाणा
 एव प्रजा रुद्रान्निर्वदयते। एककपाला भवन्ति।

ए॒क॒धै॒व रु॒द्रन्नि॒रव॑दयते। नाभि॒घा॒रय॑ति। यद॑भि॒घा॒रये॑त्।
अ॒न्त॒र॒व॒चा॒रि॒णः रु॒द्रं कु॑र्यात्। ए॒को॒ल्मु॒केन॑ यन्ति॥ ७१॥

तद्धि रु॒द्रस्य॑ भा॒ग॒धे॒यम्। इ॒मा॒न्दि॒शं य॑न्ति। ए॒षा वै रु॒द्रस्य॑
दिक्। स्वा॒या॒मे॒व दि॒शि रु॒द्रन्नि॒रव॑दयते। रु॒द्रो वा अ॑प॒शुका॑या॒
आ॒हु॒त्यै ना॑तिष्ठत। अ॒सौ ते॑ प॒शुरि॑ति॒ निर्दि॑शेद्यं द्वि॒ष्यात्।
यमे॒व द्वेष्टि॑। तम॑स्मै प॒शुं निर्दि॑शति। यदि॒ न द्वि॒ष्यात्।
आ॒खु॒स्ते प॒शुरि॑ति॒ ब्रू॑यात्॥ ७२॥

न ग्रा॒म्यान्प॒शून् हि॑नस्ति। ना॒र॒ण्यान्। च॒तु॒ष्प॒थे जु॑होति। ए॒ष
वा अ॑ग्नी॒नां प॒द्भी॒शो ना॑म। अ॒ग्नि॒व॒त्ये॒व जु॑होति। म॒ध्य॒मेन॑
प॒र्णेन॑ जुहोति। स्रु॒ग्ध्ये॒षा। अथो॒ खलु॑। अ॒न्त॒मे॒नै॒व हो॑त॒व्यम्।
अ॒न्त॒त ए॒व रु॒द्रं नि॒रव॑दयते॥ ७३॥

ए॒ष ते॑ रु॒द्र भा॒गः स॒ह स्व॒स्त्राऽम्बि॑क॒येत्या॑ह। श॒र॒द्वा
अ॒स्याम्बि॑का॒ स्वसा॑। तया॒ वा ए॒ष हि॑नस्ति। य॒ हिन॑स्ति।
तयै॒वैन॑ स॒ह श॑मयति। भे॒ष॒ज॒ङ्ग॒व इत्या॑ह। याव॑न्त
ए॒व ग्रा॒म्याः प॒शवः॑। तेभ्यो॑ भे॒ष॒जं क॑रोति। अवा॑म्ब

रुद्रमदिमहीत्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते॥७४॥

त्र्यम्बकं यजामह इत्याह। मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतादिति
वावैतदाह। उत्किरन्ति। भगस्य लीप्सन्ते। मूतैकृत्वाऽऽसंजन्ति
यथा जनं यतैऽवसं करोति। तादृगेव तत्। एष तै रुद्र भाग
इत्याह निरवन्त्यै। अप्रतीक्षमा यन्ति। अपः परिषिञ्चति।
रुद्रस्यान्तरहित्यै। प्र वा एतैऽस्माल्लोकाच्च्यवन्ते। ये
त्र्यम्बकैश्चरन्ति। आदित्यं चरुं पुनरेत्य निर्वपति। इयं वा
अदितिः। अस्यामेव प्रति तिष्ठन्ति॥७५॥

यन्ति ब्रूयान्निरवन्त्ये शास्ते सिञ्चति षट्॥१०॥ [१०]

अनुमत्यै वैश्वदेवेन ताः सृष्टास्त्रिवृत्प्रजापतिः सवितोत्तरस्यान्देवासुराः सौऽग्रिर्यत्पत्नी
वैश्वदेवेन ता वरुणप्रघासैरग्र्ये देवेभ्यः प्रतिपूरुषन्दश॥१०॥

अनुमत्यै प्रथमजो वत्सो बहुरूपा हि पशवस्तस्मात्पृथमात्रं यदग्रयेऽनीकवत उद्धारं वा
अग्र्ये देवेभ्यः प्रतिपूरुषं पञ्चसप्ततिः॥७५॥

अनुमत्यै प्रतितिष्ठन्ति॥

हरिः ओम्॥

॥इति श्रीकृष्णयजुर्वेदीयतैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमाष्टके षष्ठः
प्रपाठकः समाप्तः॥